

**MEDYA REJİMLERİ VE DEMOKRASİ: TÜRKİYE,
ALMANYA VE İSKANDİNAV ÜLKELERİ ÜZERİNE
KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ**

**MEDIA REGIMES AND DEMOCRACY: A
COMPARATIVE ANALYSIS OF TURKEY, GERMANY,
AND THE NORDIC COUNTRIES**

Ayşe Fulya ŞEN*

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye'nin medya rejimini Almanya ve İskandinav ülkeleriyle karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Çalışmada Hallin ve Mancini'nin üçlü medya sistemi tipolojisi (liberal, demokratik-korporatist ve kutuplaşmış-çoğulcu) temel alınmış; buna ek olarak Media for Democracy Monitor (MDM), Media Pluralism Monitor (MPM), Freedom House, Reporters Without Borders (RSF), UNESCO ve Reuters Institute Digital News Report gibi uluslararası göstergelerden elde edilen güncel veriler değerlendirilmiştir. Bulgular, Almanya ve İskandinav ülkelerinin demokratik-korporatist modelin güçlü örneklerini temsil ettiğini, medya bağımsızlığını yüksek düzeyde koruyabildiklerini ve kamu hizmeti yayıncılığını kurumsal bir dayanak olarak sürdürebildiklerini göstermektedir. Buna karşılık Türkiye, kutuplaşmış-çoğulcu modele yakın özellikler taşımakla birlikte, son dönemde siyasi müdahale, medya sahipliğinde yoğunlaşma ve gazetecilik profesyonelliğinde gerileme gibi nedenlerle daha derin bir bağımsızlık krizi yaşamaktadır. Çalışmada, Türkiye'nin medya rejiminin

* Prof. Dr., Fırat Üniv., İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Elazığ, Türkiye, fulyasen@firat.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3350-8292>

* Makale Geliş Tarihi / Article Received: 27.08.2025
Makale Kabul Tarihi / Article Accepted: 04.12.2025

demokratik işlevlerini sürdürebilmesi için Almanya ve İskandinavya modellerinde görülen kurumsal özerklik, şeffaflık ve kamusal sorumluluk ilkelerinden esinlenerek kapsamlı yapısal reformlar gerçekleştirmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Medya Rejimi, Medya Sistemi, Medya Bağımsızlığı, Türkiye, Almanya, İskandinavya, Demokratik-Korporatist Model.

ABSTRACT

This study provides a comparative analysis of the media regime in Turkey with those of Germany and the Nordic countries. It draws on Hallin and Mancini's three-model typology of media systems (liberal, democratic-corporatist, and polarized-pluralist) while also incorporating recent data from major international indices, including the Media for Democracy Monitor (MDM), the Media Pluralism Monitor (MPM), Freedom House, Reporters Without Borders (RSF), UNESCO, and the Reuters Institute Digital News Report. The findings reveal that Germany and the Nordic countries exemplify the democratic-corporatist model, characterized by strong guarantees of media independence, robust public service broadcasting, and high professional standards in journalism. In contrast, Turkey demonstrates features of the polarized-pluralist model but has increasingly experienced a crisis of independence due to political interference, media ownership concentration, and declining journalistic professionalism. The study concludes that sustaining democratic functions within Turkey's media regime requires structural reforms inspired by the institutional autonomy, transparency, and public responsibility principles that underpin the German and Nordic models.

Keywords: Media Regime, Media System, Media Independence, Turkey, Germany, Nordic Countries, Democratic-Corporatist Model.

GİRİŞ

Avrupa Konseyi, üye devletlerin medya bağımsızlığını ve çoğulculuğunu güvence altına almak için anayasal ve hukuki garantiler, medya sahipliği şeffaflığı, kamu yayıncılığı, bağımsız düzenleyici kurumlar gibi önlemleri almalarını önermektedir. Bu öneriler, medya özgürlüğünü ve çeşitliliğini güvence altına almak için devletlerin alması gereken önlemleri ve oluşturması gereken hukuki altyapıyı belirlemektedir (Avrupa Konseyi, t.y.). Hallin ve Mancini'nin (2004) *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics* adlı çalışması, Batı demokrasilerindeki medya sistemlerini üç model altında sınıflandırarak medya-politika ilişkisini açıklayan kuramsal bir çerçeve sunmaktadır. Bu modeller -liberal, demokratik-korporatist ve kutuplaşmış-çoğulcu- medya sahipliği, gazetecilik normları ve devletle ilişkiler gibi değişkenler üzerinden ayrıştırılmıştır. Hallin ve Mancini (2004) belirli bir ülkenin medya rejimini—yani siyasal sistemi, medya piyasasını, düzenleyici mekanizmalarını ve kurumsal kültürünü bir arada ele alan kapsamlı bir analiz çerçevesi—tanımlayan kuramsal bir yaklaşım sunar. Yazarlar, 18 Batı demokrasisinde gerçekleştirdikleri karşılaştırmalı incelemeler sonucunda medya sistemlerini liberal, demokratik korporatist ve kutuplaşmış çoğulcu olmak üzere üç ana model altında sınıflandırmışlardır. Ayrıca Hallin ve Mancini, medya sistemlerini medya piyasalarının gelişimi, siyasi paralelizm, gazetecilik profesyonelliği ve devlet müdahalesi olmak üzere dört temel boyutta değerlendirir: Bu boyutlardan dördüncüsü olan devlet müdahalesi; sansürden düzenleyici yasalara, kamu fonlamasından medyaya yönelik lobiciliğe kadar değişkenlik gösterir ve medya rejiminin demokrasiyle uyumunu doğrudan etkiler (2004). Bu kuramsal çerçeve, medya rejimlerini tanımlamak ve demokrasi-medya ilişkisini analiz etmek açısından normatif bir temel sağlamaktadır. Bu model, medya piyasalarının yapısı, siyasal paralellik, gazetecilik profesyonelliği ve devletin rolü gibi dört temel boyutta farklılaşan medya sistemlerini sınıflandırırken, Batı demokrasileri ile sınırlı kalmakta; Türkiye gibi medya rejimlerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Genel kullanımıyla “medya sistemi”, belirli bir toplumsal ve siyasal yapı (genellikle bir devlet) içinde örgütlenen veya faaliyet gösteren tüm kitle iletişim araçlarını kapsamaktadır. Batılı medya sistemleri, çoğunlukla gelişmiş kapitalist ekonomilere ve biçimsel demokratik yapıya sahip toplumlarla özdeşleştirilir. Avrupa'daki medya sistemleri ortak ekonomik ve siyasal gelişim kalıplarına dayanmaktadır. Ancak “Batı” kavramı sadece coğrafi bir sınıflandırma değil, aynı zamanda ideolojik bir inşa biçimidir. Türkiye örneği bu ideolojik dışlama mekanizmalarının açıkça görülebileceği bir bağlam sunar (Hardy, 2008). Hardy'ye (2008) göre, İsrail kimi zaman Batılı sayılırken, Türkiye Doğulu olarak

sınıflandırılmaktadır. Bu tür kategorizasyonlar, medya sistemlerinin hem içerme hem de dışlama işlevlerini tarihsel katmanlar içinde biçimlendirmektedir. Williams ve Carpini (2011), medya üreticileri ile tüketicilerin beklenti ve pratiklerini şekillendiren, tarihsel olarak özgül ve görece istikrarlı kurumlar, normlar, süreçler ve aktörler bütünü tanımlamak amacıyla “medya rejimi” kavramını önermektedir. Williams ve Carpini'nin (2011: 16) “rejim” terimi, istikrarlı bir medya sisteminin sadece iletişim teknolojilerinin doğasına, bireylerin piyasa veya toplumsal eylem aracılığıyla ifade ettikleri tercihlere dayanmadığını; aynı zamanda devletin kamu sübvansiyonları, mülkiyetle ilgili yasal düzenlemelerin uygulanması, fikri mülkiyet hakları, kamusal erişimle ilgili kurallar gibi eylemleriyle şekillendiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla medya rejimleri, devletin müdahaleleriyle yerleşik hale gelmekte; bu nedenle daima siyasi olmakta ve demokratik siyasetin doğasını yapılandırmaktadır. Karppinen ve Moe (2016), medya bağımsızlığını tanımlarken, bu kavramın devlet müdahalesinin olmamasıyla sınırlı olmadığını, aynı zamanda medya sahipliğinin çeşitliliği, profesyonel gazeteciliğin güvenceleri ve medya sistemlerinin demokratik işlevlerini yerine getirme kapasitesine de dayandığını savunmaktadır. Bu perspektif, özellikle medya politikaları ve bağımsızlığına dair ulusal düzeyde yapılan tartışmalar için kritik bir çerçeve sunmaktadır.

UNESCO'nun 2018 tarihli *World Trends in Freedom of Expression and Media Development* başlıklı raporu, medya sistemlerinin değerlendirilmesine yönelik beş ana kategori önermektedir. Bu kategoriler, medya özgürlüğünü ve çeşitliliğini korumaya yönelik güçlü bir çerçeve sunmaktadır. İlk kategori, medya özgürlüğünü güvence altına alacak yasal ve politik çerçeveleri vurgularken, medya düzenleme sistemlerinin bağımsızlığını, sansürün engellenmesini ve iftira yasalarının etkilerini ele alır. İkinci kategori, medya sahipliğinin şeffaflığını ve çeşitliliğini tartışırken, kamu, özel ve topluluk temelli medya arasındaki dengeyi sağlamayı hedefler. Üçüncü kategori, medyanın toplumsal çeşitliliği yansıtmaya kapasitesini ve kamu hizmeti yayıncılığının etkinliğini vurgular. Dördüncü kategori, gazetecilik mesleki standartlarını güçlendirmek ve medya çalışanları için eğitim ve kapasite geliştirme programları önermektedir. Son olarak, beşinci kategori, medya sistemlerinin bağımsızlığını destekleyen altyapının yeterliliği ve teknolojik gelişmişliğine odaklanır. Bu beş kategori, medya özgürlüğünün korunması ve medya profesyonelliğinin güçlendirilmesi için kritik bir çerçeve sunar (UNESCO, 2018).

Medya ile demokrasi arasında doğrudan, kendiliğinden ya da zorunlu bir ilişki bulunmasa da hem akademik literatürde hem de toplumsal algıda bu iki alanın çoğu zaman karşılıklı olarak birbirini güçlendirdiği kabul edilmektedir. Medyanın demokratik işlevleri, uzun tarihsel süreçlerin ürünü olup özellikle

Avrupa ve Kuzey Amerika'daki kurumsal gelişimlerle şekillenmiştir. Bununla birlikte medya, demokratik meşruiyeti belirleyen tek kurum değildir; siyasal sistem, ekonomi, sivil toplum ve kültürel yapı gibi diğer kurumlarla karmaşık ilişkiler içinde yer alır. Bu nedenle farklı ülkelerin medya organlarını doğrudan karşılaştırmak çoğu zaman sorunlu hale gelir ve kurumlar arası ideal dengeye dair evrensel bir uzlaşma yoktur. Günümüzde bu ilişkilerin yeni bir kriz dönemine girdiği görülmekte; birçok ülkede sivil toplum temelli medya reform hareketleri ortaya çıkmakta ve demokratik hak ve özgürlüklerin uygulamada tüm kesimlere eşit yansımadağı eleştirileri dile getirilmektedir. Bu bağlamda bilgiye erişim, temsiliyet ve mahremiyet gibi temel demokratik değerlerdeki eşitsizlikler hâlen önemini korumaktadır (Nieminen, 2016).

Medyanın, demokrasinin sürdürülebilirliği açısından yerine getirmesi beklenen işlevlerinden biri, yurttaşların siyasal kararları etkileyebilecek tartışmalara katılabildiği bir kamusal alan sunmaktır. Normatif açıdan medya, toplumsal konuları ve görüşleri ne olursa olsun tüm aktörlere söz hakkı tanıyan kapsayıcı bir demokratik platform olarak işlev görmelidir (Ogbebor, 2020). Bu yaklaşım, medya rejimlerinin sadece teknik ve düzenleyici yapılar olarak değil; aynı zamanda toplumsal eşitlik, temsiliyet ve siyasal katılım gibi normatif değerlere göre de değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Böylelikle medya, sadece bilgi sağlayan bir kanal değil, toplumsal meşruiyetin yeniden üretildiği bir demokratik platform olarak konumlandırılır. Demokratik toplumların temel yapı taşlarından biri, yurttaşların kamusal konular hakkında doğru, çoğulcu ve bağımsız biçimde bilgilendirilmesidir. Medya bu işlevi yerine getirebildiği ölçüde kamu denetimi sağlanabilir; siyasal karar alma süreçleri şeffaflaşır, fikir çeşitliliği ve toplumsal temsil güçlenir. Özellikle Türkiye gibi medya bağımsızlığı sorununun yapısal bir sorun haline geldiği bağlamlarda, yapısal kriz sadece siyasi müdahalelerin değil, medya endüstrisinin kapitalist üretim sistemi ile kurduğu ilişki biçiminin de bir sonucudur. Somer'in (2010) Türk basınına ilişkin bulguları, ideolojik-politik bölünmeler, siyasal paralellik ve ekonomik çıkar ilişkileriyle iç içe geçen basın yapısının, medya alanındaki bu yapısal bağımlılık ve müdahale döngüsünü güçlendirdiğini göstermektedir.

Türkiye'nin medya sistemi, tarihsel olarak Hallin ve Mancini'nin (2004) "kutuplaşmış-çoğulcu" (polarize pluralist) modeline yakınlık gösterse de son yıllarda yaşanan yapısal dönüşüm bu tipolojinin ötesine geçmiştir. Akser ve Baybars (2024), Türkiye'de medya sistemi giderek artan biçimde medyanın ele geçirilmesi (media capture) süreciyle şekillendiğini savunarak, siyasal paralellik, gazetecilik profesyonelliğinin erozyonu, devletin düzenleyici rolünün yoğunlaşması ve hükümet yanlısı sahiplik yapısının konsolidasyonu gibi dört temel eksende bu dönüşümü analiz etmektedir. Bu yaklaşım, medya

sistemlerinin sadece demokratik normlarla değil, aynı zamanda otoriterleşme eğilimleri ile nasıl yeniden biçimlendirildiğini göstermesi açısından önemlidir. Türkiye örneği, medya sistemleri kuramının Batı merkezli sınırlarını aşan bir yeniden yorumlama imkânı sunmakta; özellikle feminist medya eleştirisinin görünürlük, temsil ve iktidar ilişkileri bağlamında medya yapısına dair sorunsallaştırmalarını desteklemektedir.

Bu çalışma, medya rejimlerinin yapısal özelliklerinin medya bağımsızlığını nasıl şekillendirdiğini incelemek üzere Türkiye, Almanya ve İskandinav örneklerini karşılaştırmalı olarak ele almayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada “İskandinav ülkeleri” ifadesi, literatürde “Nordik” olarak adlandırılan Norveç, İsveç, Danimarka, Finlandiya ve İzlanda’yı kapsayacak biçimde kullanılmaktadır. Almanya ve İskandinavya ile Türkiye’nin medya yapılarının karşılaştırılması, sadece teknik modellerin değil, ideolojik varsayımların da eleştirel bir analizini gerektirir. Bu çalışma, Hallin ve Mancini’nin (2004) medya rejimleri tipolojisini temel alarak Türkiye’nin “kutuplaşmış-çoğulcu” modele yakınlığını tartışmakta, aynı zamanda Almanya ve İskandinavya’nın “demokratik-korporatist” yapılarıyla karşılaştırmalı analizini kurarak Türkiye’nin medya bağımsızlığı krizini Almanya ve İskandinavya ile karşılaştırmakta ve bu karşılaştırma üzerinden Türkiye’nin medya politikaları için yapısal reform ihtiyacını ortaya koymaktadır. Hallin ve Mancini’nin (2004) medya sistemi modeli dikkate alındığında Türkiye, siyasi müdahale, sahiplik tekelleşmesi ve gazetecilik profesyonelliği eksikliği nedeniyle “kutuplaşmış-çoğulcu” modele yaklaşırken; Almanya, güçlü düzenleyici özerklik, profesyonel medya kültürü ve kamusal yayıncılık yapıları doğrultusunda “demokratik korporatist” modele yakın konumlanmaktadır. İskandinav ülkeleri ise katılımcı, kapsayıcı ve kamu çıkarına dayalı medya politikalarıyla demokratik kamusal alanın kurumsallaşmış örneklerini temsil etmektedir. Hallin ve Mancini’nin medya sistemi tipolojisi, bu karşılaştırma için ülkelerin tarihsel ve kurumsal konumunu çerçeveleyen kuramsal bir referans olarak alınmış: bu bağlamda, Türkiye’nin medya rejiminin yapısal sorunları, demokratik medya rejimlerine sahip bu ülkelerle karşılaştırılarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Türkiye’nin medya rejiminin, Almanya ve İskandinav ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi fikri, ülkelerin hem basın özgürlüğü performansı hem de medya sistemlerinin yapısal niteliği açısından belirgin farklılıklar göstermesine dayanmaktadır. RSF’nin 2025 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi verilerine göre; Norveç birinci, İsveç dördüncü, Danimarka altıncı ve Almanya 11. sırada, Türkiye ise 180 ülke arasında 159. sırada yer almaktadır (Reporters Without Borders, 2025a). Bu sıralama, sadece niceliksel bir farkı değil; aynı zamanda medya sistemlerinin kurumsal düzenlemesi, kamusal alan

işleme kapasitesi ve medya bağımsızlığı açısından da derin yapısal ayrımları yansıtmaktadır. Almanya ve İskandinav ülkeleri, güçlü düzenleyici kurumları, kamusal yayıncılık yapıları ve yüksek basın özgürlüğü performanslarıyla dikkat çekerken; Türkiye, siyasi müdahale, sahiplik tekelleşmesi ve gazetecilik profesyonelliği eksikliği nedeniyle farklı bir medya rejimi örneği sunmaktadır. Jakobsson, Lindell ve Stiernstedt (2024), Kuzey Avrupa ülkelerinin medya sistemlerinin uzun süredir evrensellik, özgürlük, güven ve paydaşlar arasında işbirliği gibi özelliklerle tanındığını; ancak küresel teknoloji şirketlerinin etkisi, yeni dijital medya altyapıları ve medya politikalarındaki gelişmelerden kaynaklanan artan baskılar nedeniyle bu modelin geleceğine dair belirsizliklerin arttığını vurgulamaktadır. Bu gelişmeler, dijital toplumda medya refah devleti modelinin güncel durumu ve sürdürülebilirliği hakkında önemli sorular ortaya çıkarmaktadır. Uluslararası medya raporlarında yüksek performans gösteren Almanya ve İskandinav ülkeleri ile düşük performans gösteren Türkiye arasındaki medya rejimi farklılıklarının hangi yapısal dinamiklerden kaynaklandığını anlamak, sadece Türkiye'deki medya bağımsızlığı krizinin açıklanmasını değil, aynı zamanda daha demokratik ve özerk bir medya düzeni için hangi kurumsal ve yapısal bileşenlerin güçlendirilmesi gerektiğinin belirlenmesini de mümkün kılmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye, Almanya ile İskandinav ülkeleri arasındaki farklılıkları tartışarak, Türkiye'de daha demokratik, çoğulcu ve bağımsız bir medya düzeninin inşası için gerekli yapısal reform alanlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Türkiye'de daha demokratik ve bağımsız bir medya sistemi için hangi yapısal ve kurumsal parametrelerin güçlendirilmesi gerektiği sorusuna odaklanan bu analiz, medya sistemlerinin ekonomik, politik ve kültürel boyutlarını birlikte değerlendirme olanağı sunmaktadır. Almanya ve İskandinav ülkelerinde görülen yüksek basın özgürlüğü göstergelerinin, bu ülkelerde siyasal bağımsızlık, ekonomik çeşitlilik, mesleki standartlar ve düzenleyici özerklik gibi alanlardaki sağlam kurumsal yapılardan beslendiği göz önüne alındığında, Türkiye'deki medya bağımsızlığı ve çoğulculuğu sorununun sadece siyasal müdahalelerden değil; sahiplik yapılarının yoğunlaşmasından, ekonomik bağımlılık ilişkilerinden, gazetecilik profesyonelliğinin zayıflığından ve düzenleyici kurumların sınırlı özerkliğinden oluşan çok katmanlı yapısal etkenlerin birleşiminden kaynaklandığı varsayılmaktadır. Bu çerçevede, Media for Democracy Monitor (MDM), Media Pluralism Monitor (MPM), Freedom House raporları, Reporters Without Borders (RSF) Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi, UNESCO'nun World Trends in Freedom of Expression and Media Development raporu ve Reuters Institute Digital News Report gibi altı güncel uluslararası gösterge seti incelenmiş; bu raporların sunduğu veriler, siyasal

bağımsızlık ve devlet müdahalesi; ekonomik bağımsızlık, sahiplik yapıları ve piyasa yoğunlaşması; gazetecilik profesyonelliği, güvenlik ve etik normlar; düzenleyici kurumların özerkliği ve uygulama kapasitesi olmak üzere, Türkiye, Almanya ve İskandinav ülkeleri temelinde karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Böylece medya sahipliği yapıları, düzenleyici kurumlar, kamu hizmeti yayıncılığı ve medya politikaları üzerinden medya bağımsızlığının yapısal belirleyicileri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Makalenin ilk bölümünde medya-demokrasi ilişkisine ve medya rejimi kuramına ilişkin kuramsal çerçeve sunulmaktadır. İkinci bölümde Türkiye, Almanya ve İskandinav ülkelerinin medya rejimleri karşılaştırılmaktadır. Üçüncü bölümde uluslararası medya raporları temelinde karşılaştırmalı analiz yapılmakta; son bölümde ise Türkiye'nin medya bağımsızlığına ilişkin yapısal reform alanları tartışılmaktadır.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

İletişim politikalarını şekillendiren yönetim değerlerindeki tarihsel değişiklikleri değerlendirmek için liberal demokratik kuram, liberteryenizm, neoliberalizm ve eleştirel politik ekonomi (CPE) gibi temel paradigmlar kuramsal bir zemin oluşturmaktadır. Basına yönelik liberal kuram, medyanın temel demokratik işlevinin devleti denetlemek olduğunu savunur. Bu görev, medyanın devlet müdahalesinden "bağımsız" olmasını gerektirir. Bu yaklaşım, serbest piyasa ekonomik modelini destekler. Ayrıca ifade özgürlüğü, demokratik siyasal sistemlerin temel değerlerinden biri olarak çoğu ülkede anayasal olarak güvence altına alınmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHM) 10. Maddesi, 'kamu otoritelerinin müdahalesi olmaksızın ve sınırları dikkate almadan ifade özgürlüğü ve bilgi edinme özgürlüğünü' garanti eder ve bu, belirli kısıtlamalarla birlikte geçerlidir. Liberteryenler, dengelerin güçlü biçimde ifade özgürlüğü lehine kurulması gerektiğini savunurlar. Onlara göre, hakaret etmek, sansür için bir gerekçe olmamalıdır. Diğer taraftan, medya müdahalesi, felsefi temellere dayanarak da savunulmaktadır. Buna göre, medyanın gücü, kamu düzenlemeleri aracılığıyla hesap verebilir kılınmalı ve kamu yararı doğrultusunda yönlendirilmelidir. Ayrıca, halkın bilgilendirilme hakkını ve farklı görüşlere erişimini korumak için kamu müdahalesi gereklidir. Liberteryen argümanlar, genellikle şirketler tarafından araçsal bir şekilde savunulmuş ve kamu hizmeti yayıncılığı gibi devlet destekli medya yapılarına saldırmış, medya ve iletişimde devlet müdahalesine karşı çıkmıştır (Hardy, 2008; Curran ve Seaton, 2025).

Medya örgütlenmesi ile ilgili politika tartışmalarından bir diğeri de kamu hizmeti yaklaşımıdır. Kamu hizmeti yaklaşımı, toplumun ihtiyaçlarını esas almakta; özünde, demokrasiyi desteklemekte ve toplumsal katılımı teşvik etmektedir. Serbest piyasa ve kamu hizmeti yaklaşımları arasında konumlanan

ve bu yaklaşımlarla örtüşen sosyal piyasa yaklaşımı ise, piyasanın kamu yararına işlemlerini sağlamak için devlet müdahalesini savunur. Bu nedenle, sosyal piyasa reformcuları medya tekelleşmesini sınırlandırmak amacıyla özel yasaların çıkarılmasını talep etmişlerdir. Onların argümanı, genel rekabet yasalarının medya düzenlemesi için yeterli bir temel olmadığıdır; çünkü bu yasalar öncelikle ekonomik hedefler doğrultusunda oluşturulmuş olup, medyanın demokratik süreçteki merkezi rolü göz önüne alındığında çok yüksek medya tekelleşmesine izin vermektedir. Genellikle sosyal piyasa yaklaşımı, sınırlı hedefleri desteklemek için yasama değişikliklerine dair ayrıntılı öneriler sunar. Buna karşılık, radikal bir gelenek ise medya sisteminin nasıl dönüştürülebileceğine dair kapsamlı ve köklü vizyonlar ortaya koyar (Curran ve Seaton, 2025). Bu noktada, Curran ve Seaton (2025: 483), medya reformuna yönelik dört temel demokratik tercihten bahsetmekte, kolektif tartışma ve politik aktivizm sayesinde medya gücünü sorumlulukla dengeleyen bir medya sistemi ortaya çıkacağını vurgulamaktadır. Birincisi, piyasa güçlerini serbest bırakarak medyayı "özgürleştirilecek" politikaları; ikincisi, Keynesyen ekonomi etkisi altında, medya piyasalarının klasik liberal kuramda öngörüldüğü şekilde işlemesi için kamu müdahalelerini destekler. Üçüncü yaklaşım ise, sosyal demokrat ve tek millet geleneklerinden beslenerek kamu hizmeti yaklaşımının güçlendirilmesini savunur. Dördüncü seçenek ise, medyanın demokratikleştirilmesidir.

Hallin ve Mancini, medya sistemlerini dört temel boyut — medya piyasasının yapısı, siyasal paralellik, gazetecilik profesyonelliği ve devlet müdahalesi — üzerinden karşılaştırarak üç ideal tip model ortaya koymaktadır. Bu sınıflandırmada Kutuplaşmış-Çoğulcu Model (Akdeniz Modeli) düşük gazete tirajı, yüksek siyasal paralellik, zayıf gazetecilik profesyonelliği ve güçlü devlet müdahalesi ile karakterize edilir; İtalya, İspanya ve Yunanistan bu modele örnektir. Demokratik-Korporatist Model, Almanya, İsveç ve Norveç gibi ülkelerde görülür ve yüksek gazete tirajı, gelişmiş kamu hizmeti yayıncılığı, güçlü mesleki normlar ve düzenleyici fakat destekleyici bir devlet rolü ile tanımlanır. Liberal Model ise ABD ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde baskın olup düşük siyasal paralellik, yüksek gazetecilik profesyonelliği ve piyasa odaklı medya yapısı ile öne çıkar (Hallin ve Mancini, 2004). Bu tipoloji, medya sistemlerinin siyasal yapı ve demokratik kültürle ilişkisini analiz etmek için güçlü bir kuramsal çerçeve sunar. Christian Fuchs (2025), medya sistemleri analizinde Batı merkezli liberal-demokratik varsayımların yetersizliğine dikkat çekerek, ekonomik, siyasal ve kültürel boyutları birlikte ele alan çok boyutlu bir kuramsal çerçeve önermektedir. Bu yaklaşım, medya organizasyonlarını üç temel eksen — mülkiyet yapısı (ekonomi), yönetim biçimi (siyaset) ve içerik üretiminin ideolojik yönelimi (kültür) — değerlendirerek, özyönetim ile yabancılaşma

arasındaki temel çelişkiyi merkeze alır. Fuchs, bu çerçevede 12 medya organizasyonu tipi ve 6 medya sistemi modeli tanımlar. Bu model, medya sistemlerinin sadece coğrafi konumlarına göre değil, üretim ilişkileri ve demokratik kapasite düzeylerine göre sınıflandırılması gerektiğini savunur. Bu yaklaşım, Hallin ve Mancini'nin sınırlı Batı odaklı tipolojisinin ötesine geçerek daha kapsayıcı bir açıklama sunar ve Batı-merkezli modellerin ötesine geçer. Hallin ve Mancini'nin sınırlı coğrafi kapsamına karşılık, Fuchs (2025), medya sistemlerini ekonomik, siyasal ve kültürel boyutlar üzerinden değerlendirerek daha kapsayıcı bir çerçeve önerir. Fuchs, medya organizasyonlarını sadece yapısal değil, aynı zamanda üretim ilişkileri ve ideolojik yönelimleri açısından değerlendirerek 12 medya organizasyonu tipi ve 6 medya sistemi modeli tanımlar. Bu tipoloji, medya sistemlerinin demokratik kapasitesini “özyönetim” ve “yabancılaşma” kavramları üzerinden sorgulayarak normatif bir çerçeve oluşturur (Fuchs, 2025).

Diğer taraftan, Media for Democracy Monitor'un (MDM) çerçevesi, haber medyasının demokratik sistemlerdeki işlevini değerlendirmek üzere geliştirilmiş normatif bir model sunar. Bu model, liberal demokrasilerin üç temel ilkesi olan özgürlük, eşitlik ve denetim boyutları üzerinden yapılandırılmıştır. Tomaz ve Trappel (2022), medya izleme ihtiyacını sadece demokratik normların korunması açısından değil, aynı zamanda dijitalleşme, ekonomik baskılar ve siyasal kutuplaşma gibi süreçlerin haber medyasının kurumsal kapasitesini aşındırdığı bir dönemde daha da acil hale geldiğini vurgular. Yazarlar, medya sistemlerinin demokratik performansını değerlendirmek için geliştirilen 30 göstergenin, sadece içerik düzeyinde değil, aynı zamanda yapısal, kurumsal ve mesleki düzeylerde işleyen bir analiz çerçevesi sunduğunu belirtir. Bu çerçeve, medya sistemlerinin dijital dönüşüm sürecinde demokratik işlevlerini sürdürüp sürdüremediğini karşılaştırmalı olarak incelemeye olanak tanır. Özellikle gazetecilik etiği, medya sahipliği yoğunluğu, yurttaş katılımı ve araştırmacı gazetecilik gibi alanlarda yapılan değerlendirmeler, medya sistemlerinin demokratik dayanıklılığını ölçmek açısından kritik önemdedir.

Ayrıca, medya özgürlüğü de medya rejimlerinin işleyişi ve demokrasiyle olan ilişkisini açıklamada kurucu bir kavramdır. Tambini'nin (2021) "*A Theory of Media Freedom*" başlıklı makalesi, medya özgürlüğü kavramını derinlemesine ele almakta ve bu kavramın demokratik toplumlarda nasıl şekillendirilmesi gerektiğini tartışmaktadır. Tambini, medya özgürlüğünü sadece negatif haklar (devlet müdahalesinden korunma) üzerinden tanımlamak yerine, medya organizasyonlarının kamu yararına hizmet etme yükümlülükleri ve bu işlevlerini yerine getirebilmesi için gerekli olan pozitif hakları da içeren bir çerçeve önerir. Bu bakış açısı, medya özgürlüğünü sadece basın özgürlüğü veya haberlerin

sansürden arındırılmasıyla sınırlı görmeyip, medya kurumlarının demokratik işlevlerini yerine getirebilmesi için gerekli olan destekleri de içerir ve medya sahipliğinin şeffaflık ve denetim mekanizmaları ile desteklenmesi gerektiğini vurgular.

Medya özgürlüğü, demokratik toplumların temel işlevlerinden biridir. Medyanın özgürce faaliyet gösterebilmesi, sadece devlet müdahalesinden korunmasıyla sınırlı olmayıp, aynı zamanda medya sistemlerinin toplumsal ve politik sorumluluklarını yerine getirebilmesi için gerekli olan destek ve denetim mekanizmalarını da içerir. Bu bağlamda, Scott, Bunce, Myers ve Fernández (2023), medya özgürlüğü ve bu kavramın normatif olarak nasıl tanımlandığının, demokratik toplumlarda medya rejimlerinin işleyişini önemli ölçüde etkilediğini belirtmektedir. Yazarlar, Media Freedom Coalition (MFC) gibi uluslararası girişimlerin, medya özgürlüğünü çoğunlukla negatif bir şekilde tanımladığını, başka bir ifadeyle devlet müdahalesinden korunma olarak ele aldığını ve bunun, medya politikalarının şekillenmesinde nasıl bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Scott ve diğerleri (2023), bu tür tanımların, medya sistemlerinin demokrasiye hizmet etme kapasitesini sınırladığını, çünkü medya özgürlüğü savunmalarının genellikle dar bir çerçevede ele alındığını ifade etmektedir. Bu noktada, medyanın özgür ve bağımsız olması, sadece devlet müdahalesinin engellenmesiyle değil, aynı zamanda medya organizasyonlarının toplum yararına faaliyet gösterebileceği destekleyici bir yapının da sağlanmasıyla mümkün olabilecektir. Bu çerçevede, medya özgürlüğü, demokratik toplumlarda bilgi edinme hakkı ve fikir çeşitliliğinin korunması için bir gereklilik olarak tanımlanmıştır.

2. TÜRKİYE, ALMANYA VE İSKANDİNAVYA'DA MEDYA REJİMİ

Türkiye, Almanya ve İskandinavya ülkelerinin medya rejimleri farklı tarihsel, siyasi ve ekonomik koşulların etkisiyle belirgin farklılıklar göstermektedir. Hallin ve Mancini'nin (2004) geliştirdiği medya sistemleri tipolojisi, bu bağlamın açıklanmasında önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Türkiye'yi, Akdeniz ülkelerinin özelliklerini taşıyan "Kutuplaşmış Çoğulcu Model" içinde değerlendirmek mümkündür. Bu model, düşük gazete tirajı, medyanın siyasal kutuplaşma ile yakından bağlantılı olması, devlet müdahalesinin yüksekliği ve gazetecilik mesleğinin sınırlı kurumsallaşmasıyla tanımlanır. Buna karşılık Almanya ve İskandinav ülkeleri, "Demokratik-Korporatist Model" kapsamında yer almaktadır. Bu model, tarihsel olarak siyasal partilerle bağlantılı ama giderek profesyonelleşmiş bir basın geleneği, yüksek gazete tirajı, güçlü özdenetim mekanizmaları ve özellikle kamu hizmeti yayıncılığının kurumsallaşmış rolü ile öne çıkar. Dolayısıyla Hallin ve

Mancini'nin (2004) tipolojisi, Türkiye'nin daha yoğun devlet etkisi ve siyasal kutuplaşma koşullarında işleyen medyasını, Almanya ve İskandinav ülkelerinin ise mesleki normlar ve kamusal sorumluluk ilkeleri etrafında daha kurumsallaşmış medya düzenlerini karşılaştırmalı olarak açıklamaya olanak tanımaktadır.

Türkiye'nin medya sistemi, 1980 sonrası dönemde neoliberal ekonomi politikaları ile otoriter devlet yapısının iç içe geçtiği bir dönüşüm süreciyle şekillenmiştir. Bu süreçte medya sahipliği holdingleşmiş, gazetecilik mesleği ticarileşmiş, editoryal bağımsızlık zayıflamış ve medya içerikleri tabloidleşmiştir. Medya kuruluşları, devletle olan ekonomik ve siyasi bağları nedeniyle hem sermaye birikimi hem de siyasi nüfuz aracı olarak işlev görmeye başlamıştır. Bu yapı, "patrimonyal devlet kurumları" ve "zayıf demokratik konsolidasyon" ile karakterize edilen bir medya düzeni üretmiştir. Türkiye'de medya alanı, büyük şirketlerin egemen olduğu, küçük aktörlerin dışlandığı, giriş engellerinin yüksek olduğu ve üretim ile dağıtımın holdingler altında merkezileştirildiği bir oligarşik yapı etrafında örgütlenmiştir. Bu bağlamda Türkiye örneği, serbest piyasanın medyayı "demokrasinin işleyişini kolaylaştıran bir bilgi ve tartışma aracı" hâline getirmediğini hatırlatan önemli bir örnek sunmaktadır. Aslında bu demokratik ideal, serbest piyasa ilkelerinin benimsenmesi ile doğrudan zayıflatılmaktadır; çünkü bu ilkeler, yüksek giriş maliyetlerine yol açmakta, sınırlı mali kaynaklara sahip toplumsal grupları rekabetin dışında bırakmakta ve "gerçek anlamda herkese açık olmayan, kurumsal servet tarafından kontrol edilen bir piyasa sistemi" yaratmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye deneyimi, medyanın denetim işlevini yerine getirebilmesi için serbest piyasa koşullarında örgütlenmesi gerektiğini savunan liberal kurama karşı bir görünüm sunmaktadır (Yeşil, 2016). 1980 sonrasında Türkiye'de medya sahiplerinin temel motivasyonu giderek daha fazla ticari ve siyasi çıkarlara yönelmiş; bu durum medya patronlarının editoryal tercihlerini belirlemiş ve gazetecilik bağımsızlığını ciddi biçimde zayıflatmıştır. Deneyimli gazeteciler yerine büyük sermaye gruplarının medya alanına hâkim olması, basının siyasal aktörlerle eşit düzeyde bir konumda durmasını güçleştirmiş; medya kuruluşlarının kâr odaklı yapısı, haber üretimi ve editoryal kararlar üzerinde belirleyici etki yaratmıştır (Turkan, 2012). Bu bağlamda, Türkiye'de medya alanı uzun süredir yüksek düzeyde siyasal paralellik ve partizanlaşma ile karakterize edilmekte; farklı siyasi kamplara bağlı medya organları sadece kendi pozisyonlarını meşrulaştırmak için değil, karşıt görüşleri bastırmak için de rekabet etmektedir. Bu durum, hem basın hem de yayıncılık alanında haber çerçevelerinin belirli yaşam tarzlarına ve ideolojik konumlara göre şekillenmesine yol açmakta; medya kuruluşlarının

kamu yararı doğrultusunda bağımsız bir denetim işlevi üstlenmesini ciddi biçimde zayıflatmaktadır (Kaya ve Çakmur, 2010).

Akser ve Baybars-Hawks (2012), Türkiye'nin medya pratiğinde yaşanan mali ve yargısal baskılar, çevrimiçi yasaklar, gözetim ve akreditasyon ayrımcılığı gibi sorunları “medya otokrasisi” kavramıyla ifade etmektedir. Buna göre, medya otokrasisi, Türkiye’de ikinci sınıf bir demokrasi ortamı yaratmaktadır. Ayrıca, Akser ve Baybars (2022), Türkiye’de medya ve siyaset arasındaki ilişkinin baskı ve oto-sansürle karakterize edildiğini vurgulamakta ve medyayı “repressed media” olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte muhalif medya ve gazetecilerin direnişi tamamen ortadan kalkmamış, sosyal medya, bağımsız haber platformları ve vatandaş gazeteciliği üzerinden yeni direniş biçimleri ortaya çıkmıştır. Ancak geçmişten günümüze medya sahipleri ve bağımsız gazeteciler, iktidarın otoriter uygulamaları karşısında sürekli baskıyla karşı karşıya kalmaktadır. Hürriyet ve Cumhuriyet gibi köklü gazeteler, eleştirel içerik üretme kapasitesini büyük ölçüde kaybetmiş, medya otokrasisi Türkiye’de basın özgürlüğü açısından kalıcı bir sorun oluşturmaktadır.

Sümer ve Taş (2020), Türkiye’de televizyon yayıncılığının geç başlamasını ve TRT’nin kuruluş sürecini, radyo yayıncılığındaki devlet kontrolü ve kurumsallaşma sorunlarıyla birlikte değerlendirmiştir. Türkiye’de televizyon yayıncılığı, radyo yayıncılığına kıyasla oldukça geç başlamıştır. 1964’te kurulan TRT, radyo vericilerinin devriyle birlikte kamu hizmeti yayıncısı olarak devletin modernleşme ve ulus inşa sürecinin bir parçası hâline gelmiştir. Ancak Avrupa’daki kamu hizmeti yayıncılığı modelinde öne çıkan özerklik ve bağımsızlık ilkeleri Türkiye’de yeterince benimsenmemiş; televizyon da radyo gibi sıkı devlet kontrolü altında gelişmiştir. Yanardağoğlu’na göre (2022), Türkiye’de başkanlık sisteminin uygulanması, medya özgürlüğü üzerinde ciddi etkiler yaratmıştır. Cumhurbaşkanına geniş yürütme yetkisi verilmesi, medya üzerindeki denetimi artırmış ve eleştirel gazeteciliğin önünü sınırlamıştır. Bu bağlamda, alternatif medya ve dijital platformlar, geleneksel medyanın baskısı ve oto-sansür nedeniyle giderek daha önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle muhalif seslerin basılı ve televizyon medyasında görünürlüğü azalırken, çevrimiçi haber siteleri ve sosyal medya platformları haber üretiminde temel araçlar hâline gelmiştir. Bu durum, Türkiye’de medya ortamının giderek merkezileştiğini ve eleştirel gazeteciliğin çeşitli baskılar altında işlediğini göstermektedir. Medya ekosisteminde yer alan düzenleyici bir kurum olarak RTÜK’ün işleyişi de medya sistemi için önemli bir veri sunmaktadır. Akduran Erol ve Yiğit (2023), 1994’te kurulan RTÜK’ün bağımsız bir düzenleyici otorite olarak tasarlanmasına rağmen siyasi iktidar ve sermaye gruplarının etkisi altında kaldığını, bu nedenle idari ve mali özerkliğinin sınırlı olduğunu vurgulamaktadır.

Almanya’da iletişim özgürlüğü, medya sisteminin temeli olarak kabul edilmektedir. Almanya’nın tarihinden kaynaklı olarak *Grundgesetz*’in (Temel Yasa) 5. maddesi, devletin medya işlerine müdahale etmesini veya onları kontrol etmesini yasaklamaktadır. Federal yapısı nedeniyle ülkede, medya alanını düzenleyen çok sayıda eyaletler arası anlaşma (eyalet düzeyinde) ve yasa (federal düzeyde) bulunmaktadır. Almanya’da basın kültürü, yüzyıllardır güçlü bir şekilde kök salmıştır. Radyo ve televizyon yayıncılığı veya diğer dijital medyalarla karşılaştırıldığında gazeteler önemli bir yere sahiptir. Alman medya ortamının tarihsel gelişimi, II. Dünya Savaşı’ndan bu yana teknik değişimlerle ve devlet kurumlarının nispeten sınırlı etkisiyle şekillenmiştir. Bununla birlikte, çift kanallı yayıncılık sistemi, özel yayınevleri, çevrimiçi gazeteciliğin artışı ve köklü medya kuruluşlarının sosyal medyayı kullanmasıyla medya ortamı belirgin bir çeşitlilik göstermektedir. Alman basın alanında, diğer ülkelere kıyasla daha az belirgin olsa da, özellikle ulus-üstü konularda farklı düşünce ekollerini temsil eden politik paralellik gözlenmektedir (Körner, 2024). 1960’lardan itibaren Batı Almanya’da basın sektöründe yaşanan yoğunlaşma, özellikle Axel Springer gibi büyük yayınevlerinin tiraj üstünlüğü elde etmesiyle medya çoğulculuğunu zayıflatmış ve farklı toplumsal aktörlerin görünürlüğünü sınırlamıştır. Federal Alman Anayasası basın özgürlüğünü güvence altına almış olsa da, bu hukuki çerçeve pratikte büyük medya gruplarının belirleyici etkisi nedeniyle daralmış, çoğulculuk biçimsel düzeyde kalmıştır. Alman Sendikalar Konfederasyonu (DGB), bu gelişmeler karşısında geniş kapsamlı medya politikası girişimlerinden uzak durarak çözümü kendi sendika basını ve halkla ilişkiler faaliyetlerinde aramıştır. Buna karşın Alman Gazeteciler Sendikası (Deutsche Journalisten-Union), “iç basın özgürlüğü” talebiyle editörlerin yayın sahiplerinden bağımsız olması gerektiğini savunmuş ve gazetecilik eğitiminin kamusal denetim altında, toplumsal görevleri güçlendirecek biçimde yeniden düzenlenmesini önermiştir. Böylece Alman medya sistemi, hukuken çoğulcu-demokratik bir çerçeveye sahip olmakla birlikte, ekonomik yoğunlaşma nedeniyle bu yapının işlevselliğini kaybetmiş ve sendikalar açısından ciddi bir görünürlük sorununa yol açmıştır (Löblich ve Venema, 2022).

Almanya’da kamu hizmeti medyası (PSM), federal yapının karmaşıklığı içinde şekillenmiş ve ağırlıklı olarak hane başı katkı payı ile finanse edilmektedir. Bu sistem, evrensel katkı yükümlülüğü sayesinde geniş tabanlı bir finansman sağlar ve bağımsız bir uzman komisyonu aracılığıyla belirlenen çok aşamalı bir süreçle güncellenir. Bu yapı hem politik bağımsızlığı hem de mali sürdürülebilirliği hedeflerken, federal düzeyde eyaletler arası mutabakat gerekliliği zaman zaman finansman krizlerine yol açabilmektedir. Ayrıca, teknolojik gelişmeler, değişen medya pazarları ve izleyici davranışları, PSM’nin

görev tanımı, yapısı ve bütçe seviyeleri üzerine yoğun reform tartışmalarını tetiklemiştir. Sonuç olarak, PSM'nin geleceği, sadece finansman modellerinin teknik tasarımına değil, aynı zamanda demokratik misyonunu etkili biçimde yerine getirebilmesine bağlı görülmektedir (Sehl, 2024).

Alman medya sistemi, demokratik düzenin işleyişinde merkezi bir rol üstlenmektedir. Medya, sadece bilgi aktaran bir araç değil, aynı zamanda kamusal tartışma ortamının oluşması ve siyasal aktörlerin denetlenmesi açısından temel bir kurumsal işlev görmektedir. Bu bağlamda medya, anayasal olarak güvence altına alınan ifade ve basın özgürlüğü ilkeleri çerçevesinde, çoğulculuğu destekleyen ve demokratik meşruiyetin yeniden üretimine katkıda bulunan bir unsur olarak değerlendirilir. Bununla birlikte, giderek kutuplaşan toplum yapısı ve sosyal medya platformlarının yükselişi karşısında, medya sisteminin bu işlevlerini sürdürmesinin yeni zorluklarla karşı karşıya olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Alman medya sisteminin temel niteliği, demokrasinin sürekliliği için vazgeçilmez bir kurum olması ve dijitalleşme ile toplumsal değişim süreçleri bağlamında bu rolünü yeniden tanımlama ihtiyacıdır. Alman medya sistemi, sadece demokratik işlevleriyle değil, aynı zamanda kurumsal ve hukuki örgütlenme biçimiyle de öne çıkar. Medya düzenlemeleri federal düzeyde değil, eyaletlerin (Länder) yetkisi altında şekillenir; bu durum, farklı bölgesel medya otoritelerinin varlığı sayesinde çoğulculuğu yapısal olarak destekler. Yayıncılık alanında benimsenen çift sistem –kamu yayıncılığı (ARD, ZDF, Deutschlandradio) ile özel yayıncılığın bir arada varlığı– demokratik dengeyi sağlayan bir model olarak dikkat çeker. Kamu yayıncılığı, lisans ücretleri üzerinden finanse edilerek bağımsızlığını korurken, özel medya ticari gelirler üzerinden işlev görür. Bununla birlikte, sosyal medyanın hızla yükselmesi ve haber tüketim alışkanlıklarını dönüştürmesi, geleneksel basın ve yayıncılık üzerindeki etkiyi zayıflatmış; kamuoyunun parçalanması ve kutuplaşma riskini artırmıştır (Grotz ve Schroeder, 2023). Grotz ve Schroeder (2023: 277-283), bu nedenle Alman medya sistemini hem demokratik çoğulculuğun kurumsal güvencesi hem de dijitalleşmenin doğurduğu yeni kırılma noktalarıyla baş etmek zorunda kalan hibrit bir yapı olarak tanımlamaktadır.

Reporters Without Borders (RSF) 2025 verilerine göre Almanya, genel olarak hukuki açıdan gazetecilik için elverişli bir ortam sunmaktadır; güçlü anayasal güvenceler, bağımsız bir yargı ve gönüllü bir basın konseyi aracılığıyla etik standartların korunması bu yapının temelini oluşturmaktadır. Ancak güvenlik yasalarındaki reformlar, istihbarat kurumlarına verilen geniş yetkiler nedeniyle gazetecilerin temel haklarını zayıflatmakta; ayrıca bilgiye erişim mevzuatı uluslararası standartlara göre yetersiz kalmaktadır. Medya çoğulculuğu, bazı yayınların kapanması ve büyük medya kuruluşlarındaki

kitlesel işten çıkarmalar nedeniyle tehdit altındadır. Yayıncılık sistemi, kamu (ARD, ZDF, Deutschlandfunk) ve özel medya kurumlarının birlikte faaliyet gösterdiği bir ikili model üzerine kuruludur; ancak kamu yayıncılığı, bir kesim tarafından tarafsızlık ve finansman açısından sorgulanmaktadır. Ekonomik açıdan basın sektörü ciddi sıkıntılar yaşamaktadır: kâğıt ve baskı maliyetlerindeki artış ile dijitalleşmeye bağlı olarak sürdürülebilir iş modellerinin bulunamaması, medyayı kırılğan hale getirmiştir. Ayrıca gazeteciler, özellikle kadın, göçmen kökenli ve toplumsal cinsiyet ile ırkçılık gibi konuları işleyenler, sosyal medyada şiddet, taciz ve nefret saldırılarının hedefi haline gelmiştir. Fiziksel saldırılar genellikle aşırı sağ çevrelerden kaynaklansa da, aşırı sol gruplar ve polis müdahaleleri de gazetecilere yönelik tehditler arasında yer almaktadır. 2024 yılında ise Gazze savaşı protestoları sırasında gazetecilere yönelik yeni saldırı dalgaları kayda geçmiştir. Bütün bu zorluklara rağmen Almanya, 2025 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde 180 ülke arasında 11. sırada yer alarak hâlen yüksek bir konumda bulunmaktadır. Yine Reporters Without Borders verilerine göre, İskandinav ülkeleri dünya basın özgürlüğü endeksinde en üst sıralarda yer almakta; Norveç (1.), İsveç (4.), Finlandiya (5.) ve Danimarka (6.) özgür medya ortamlarıyla dikkat çekmektedir. İzlanda da 17. sırada güçlü bir konumunu korumaktadır. Buna karşılık Almanya, güçlü anayasal güvencelere rağmen artan siyasi ve ekonomik baskılar nedeniyle bir sıra gerileyerek 2025'te 11. sıraya düşmüştür. Türkiye ise 158. sırada yer almakta ve medya bağımsızlığı konusunda ciddi sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu tablo, İskandinav ülkelerinin medya rejimlerinde “yüksek bağımsızlık ve çoğulculuğu” temsil ederken, Türkiye'nin basın özgürlüğünde “kriz bölgesinde” konumlandığını, Almanya'nın ise arada bir geçiş modeli sunduğunu göstermektedir. Almanya'da güçlü anayasal güvenceler ve köklü kamu yayıncılığı kurumları demokratik işlevleri desteklemeye devam ederken, güvenlik yasalarıyla istihbarata verilen geniş yetkiler, ekonomik baskılar ve aşırı sağ tehdidi, basın özgürlüğü açısından belirli riskler yaratmaktadır (Grotz ve Schroeder, 2023; RSF, 2025a; RSF, 2025b).

İskandinav medya sistemi, akademik literatürde Hallin ve Mancini'nin (2004) sınıflandırması temelinde “demokratik-korporatist modelin” en belirgin örneklerinden biri olarak konumlanmaktadır. Andersson'un (2023) belirttiği üzere, bu sistemin ayırt edici özellikleri arasında güçlü bir kamu hizmeti yayıncılığı geleneği, yüksek gazetecilik profesyonelliği, siyasi paralellik ve medya-devlet ilişkilerinin kurumsallaşmış biçimleri öne çıkmaktadır. NRK (Norveç), DR (Danimarka), SVT (İsveç) ve YLE (Finlandiya) gibi kamu yayıncıları, sadece haber üretiminde değil, aynı zamanda kamusal tartışmanın canlı tutulması ve toplumsal bütünleşmenin sağlanması açısından merkezi bir rol

oyunmaktadır. Bu kurumlar, finansman yapılarındaki şeffaflık ve editoryal bağımsızlık sayesinde toplum nezdinde geniş bir güvene sahiptir. Ayrıca, İskandinav ülkelerinde medya pazarının görece küçük ve homojen olması, uzlaşmacı siyasi kültürle birleşerek medya-siyaset ilişkilerinin dengeli bir zeminde yürütülmesini sağlamaktadır. Bu nedenle İskandinav medya sistemi, hem demokratik çoğulculuğun desteklenmesi hem de toplumsal uyumun pekiştirilmesi açısından Avrupa’da model teşkil eden bir örnek olarak değerlendirilmektedir. İskandinav ülkeleri, tarihsel olarak korporatist geleneğe dayalı, kamu hizmeti yayıncılığının güçlü olduğu ve yüksek toplumsal güvenle beslenen bir medya sistemine sahiptir (Andersson, 2023).

Schröder, Blach-Ørsten ve Kæmsgaard Eberholst (2024), İskandinav refah devletleri modelini karşılaştırmalı olarak inceleyerek, 2016–2022 dönemi verilerine dayalı analizlerinde haber tüketiminde demografik parçalanma ve politik kutuplaşma olmak üzere iki temel eğilimi öne çıkarmaktadır. Çalışmanın bulguları, yaş grupları arasında medya tüketiminde farklılaşmanın arttığını, yani parçalanmanın belirginleştiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, kamu hizmeti medyasında kutuplaşmanın düşük düzeyde seyrettiği ve bu kurumların demokratik işlevlerini sürdürdüğü vurgulanmaktadır. Ayrıca, bazı gazeteler ve dijital medya platformlarında daha yüksek kutuplaşma eğilimleri gözlemlense de, genel olarak İskandinav medya sistemlerinin kamusal tartışmayı canlı tutma ve toplumsal bütünleşmeyi destekleme kapasitesini koruduğu belirtilmektedir. Böylece yazarlar, İskandinav medya modelinin dijitalleşme ve kutuplaşma süreçlerine rağmen demokratik işlevlerini sürdürme konusunda görece dirençli bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır. Son yıllarda demografik parçalanma ve dijitalleşmeye bağlı meydan okumalar gözlemlense de bu ülkelerde kamu hizmeti medyası düşük düzeyde kutuplaşma ile demokratik işlevlerini sürdürmekte ve kamusal tartışmayı canlı tutmaktadır (Schröder, Blach-Ørsten ve Kæmsgaard Eberholst, 2024). Sonuç olarak, üç bölgenin medya rejimlerinin hem tarihsel bağlam hem de güncel tehditler ışığında farklı direnç ve kırılabilirlik noktaları sergilediğini söylemek mümkündür.

3. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ: TÜRKİYE, ALMANYA VE İSKANDİNAV ÜLKELERİNİN MEDYA REJİMLERİ

Normatif yaklaşımlar, farklı ülkelerde medya rejimlerinin demokratik işlevlerini ve kurumsal bağımsızlığını açıklamak için temel bir analitik çerçeve sunmaktadır. Ayrıca, Reporters Without Borders’ın Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi verileri, bu kuramsal boyutların güncel yansımalarını niceliksel olarak ortaya koymaktadır. Endeks, İskandinav ülkelerinin basın özgürlüğünde dünya çapında en üst dilimde, Almanya’nın yüksek özgürlük kategorisinde,

Türkiye'nin ise en alt gruba yakın bir konumda yer aldığını göstermektedir. Bu tablo, basın özgürlüğü düzeyiyle birlikte medya sistemlerinin kurumsal yapıları ve demokratik dayanıklılıkları arasındaki farkları görünür kılmaktadır (RSF, 2025a). Karşılaştırmalı analizde Türkiye, Almanya ve İskandinavya ülkelerinin medya rejimlerini somut ve güncel veriler üzerinden değerlendirebilmek için uluslararası karşılaştırmalı endeks ve raporlar temel alınmıştır.

Hallin ve Mancini'nin (2004) geliştirdiği tipoloji, medya sistemlerini medya piyasasının yapısı, siyasal paralellik, gazetecilik profesyonelliği ve devlet müdahalesi olmak üzere dört boyut üzerinden karşılaştırmaya olanak tanımaktadır. Bu kuramsal çerçeveyi güncel ampirik verilerle desteklemek için altı küresel rapor seçilmiştir. Reporters Without Borders (RSF, 2025) Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi, ülkelerin basın özgürlüğü performanslarını politik, ekonomik, yasal, sosyal ve güvenlik boyutlarında ölçmektedir. Freedom House (2024) raporları, ülkelerin genel özgürlük statülerini ve internet özgürlüğünü değerlendirmekte, medya bağımsızlığına ilişkin siyasal bağlamı görünür kılmaktadır. Media Pluralism Monitor (CMPF, 2024/25), medya sistemlerinin temel korumalar, piyasa çoğulluğu, siyasal bağımsızlık ve sosyal kapsayıcılık açısından risk seviyelerini incelemektedir. Reuters Institute Digital News Report (2025), habere güven, dijital haber tüketimi ve abonelik eğilimleri üzerinden medya profesyonelliği ve yurttaş davranışlarını karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır. Media for Democracy Monitor (MDM, 2021), haber medyasının demokratik performansını 30 gösterge üzerinden nitel olarak değerlendirmektedir. Son olarak, UNESCO'nun (2018; güncel trend raporlarıyla birlikte) "World Trends in Freedom of Expression and Media Development" raporları, medya bağımsızlığı ve ifade özgürlüğünü küresel düzeyde tarihsel ve normatif bir çerçeveye oturtmaktadır. Böylelikle, karşılaştırmalı analizde kullanılacak parametreler hem kuramsal tipolojiye hem de güncel uluslararası göstergelere dayalı olarak çok boyutlu bir veri seti oluşturmaktadır (Hallin ve Mancini, 2004; RSF, 2025; Freedom House, 2024; CMPF, 2024/25; Reuters Institute, 2025; Trappel ve Tomaz, 2022; UNESCO, 2018).

Karşılaştırmalı analizde kullanılacak parametreler, medya rejimlerinin yapısal farklılıklarını çok boyutlu biçimde ortaya koyabilmek amacıyla seçilmiştir. RSF Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi (2025), ülkelerin basın özgürlüğü performansını beş boyutta (politik, ekonomik, yasal, sosyal ve güvenlik) ölçerek genel görünümü sağlamaktadır. Freedom House (2024), medya özgürlüğünü sadece basın alanında değil, aynı zamanda ifade ve internet özgürlüğü bağlamında da değerlendirerek demokratik bağlamı genişletmektedir. Media Pluralism Monitor (CMPF, 2024/25), medya çoğulluğunu ve bağımsızlığını temel koruma, piyasa yoğunlaşması, siyasal bağımsızlık ve sosyal

kapsayıcılık gibi kritik alanlarda risk temelli göstergelerle ölçmektedir. Reuters Institute Digital News Report (2025), medya tüketimindeki dijitalleşme, habere güven ve abonelik eğilimlerini ele alarak yurttaşların medya ile kurduğu ilişkiyi ortaya koymaktadır. Media for Democracy Monitor (MDM, 2021), haber medyasının demokratik performansını özgürlük, eşitlik ve denetim boyutlarında ayrıntılı göstergelerle inceleyerek niteliksel katkı sunmaktadır. Son olarak, UNESCO World Trends (2018, güncel trend raporlarıyla birlikte) medya bağımsızlığını küresel düzeyde normatif bir çerçeveye oturtmakta ve uzun vadeli yapısal eğilimleri göstermektedir. Böylelikle, seçilen parametreler sadece medya özgürlüğünün düzeyini değil, aynı zamanda çoğulculuk, profesyonellik, dijital dönüşüm ve demokratik performans gibi boyutları da kapsayarak karşılaştırmayı bütüncül hale getirmektedir.

- a) Media for Democracy Monitor (MDM) 2021, haber medyasının demokratik işlevlerini yerine getirip getirmediğini ölçmek üzere geliştirilmiş uluslararası bir izleme çalışmasıdır. Josef Trappel ve Tales Tomaz editörlüğünde yayımlanan bu rapor, medya kurumlarını üç normatif boyut altında incelemektedir: özgürlük/bilgi boyutu (Freedom/Information), eşitlik/temsiliyet boyutu (Equality/Representation) ve denetim/bekçilik boyutu (Control/Watchdog). Bu üç boyut, toplamda 30 gösterge aracılığıyla değerlendirilmektedir. Gösterge seti 2021’de güncellenmiş; özellikle dijitalleşme bağlamında “yanlış bilgi ve dijital platformlar” ile “gazetecilerin çevrimiçi tacize karşı korunması” gibi yeni kriterler eklenmiştir. Her bir gösterge, 0–3 arası bir ölçekle puanlanarak hem ülke bazında hem de karşılaştırmalı biçimde raporlanmaktadır (Trappel ve Tomaz, 2021: 9–12). MDM 2021’in Cilt 1’inde incelenen ülkeler arasında Avustralya, Avusturya, Finlandiya, Almanya, Hollanda, Portekiz, İsveç, İsviçre ve Birleşik Krallık yer almaktadır. Bu kapsamda Türkiye raporda yer almadığından, Almanya ve İskandinav ülkeleri (özellikle Finlandiya ve İsveç) için kapsamlı karşılaştırmalı bulgular değerlendirmeye alınmıştır (Trappel ve Tomaz, 2021: 17). MDM 2021 raporunda Almanya, güçlü gazetecilik profesyonelliği ve kamu hizmeti yayıncılığının (ZDF gibi) kurumsal rolüyle öne çıkmaktadır. Ülkede medya çoğulluğu görece güçlü olmakla birlikte, sahiplik yoğunlaşması bazı alanlarda risk yaratmaktadır. Finlandiya örneğinde ise erişim ve gazetecilik özerkliği yüksek düzeyde seyrederken, az sayıda güçlü medya grubunun hâkimiyeti nedeniyle sahiplik yoğunlaşması göze çarpmaktadır. İsveç raporunda ise medyanın demokratik işlevlerini büyük ölçüde sürdürdüğü, özellikle kamu hizmeti yayıncılığı (SVT, Sveriges Radio) sayesinde yüksek güven ve erişim sağlandığı belirtilmektedir. Bununla birlikte, İsveç’te dijitalleşmeye bağlı parçalanma ve haber tüketimindeki farklılaşma dikkat çekmekte, buna

rağmen toplam puanların yükseldiği ve medyanın demokratik performansının güçlü kaldığı vurgulanmaktadır (Ala-Fossi vd., 2021; Nord ve von Krogh, 2021).

- b) UNESCO'nun World Trends in Freedom of Expression and Media Development: Global Report 2021/2022 raporunun temel amacı, ifade özgürlüğünün küresel durumunu ortaya koymak ve demokratik toplumlarda medyanın rolünü değerlendirmektir. Rapor, medya özgürlüğünü basın özgürlüğüyle sınırlı görmez; aynı zamanda hukuki ve politik çerçeveleri, gazetecilik güvenliğini, medya çoğulculuğu ve bağımsızlığını, ayrıca ekonomik ve dijital dönüşüm süreçlerini birlikte ele alır. Raporda, gazetecilerin güvenliği sağlanmadıkça ifade özgürlüğünün tam anlamıyla korunamayacağı belirtilir (UNESCO, 2022: 11–15). Çalışma dört temel bileşen üzerinden yapılandırılmıştır. İlk olarak, hukuki ve politik çerçeve başlığı altında anayasal güvenceler ve devletin medya üzerindeki düzenleyici rolü değerlendirilmiştir. İkinci olarak, gazetecilik güvenliği kapsamında fiziksel saldırılar, çevrimiçi taciz ve cezalandırmasızlık sorunları ele alınmıştır. Üçüncü boyutta medya çoğulculuğu ve bağımsızlığı incelenmiş; sahiplik yoğunlaşması, kamu hizmeti yayıncılığı ve dijital platformların etkisi tartışılmıştır. Son olarak, ekonomik ve dijital dönüşüm başlığı altında reklam gelirlerindeki düşüş, yeni iş modelleri, yapay zekâ ve dezenformasyon riskleri üzerinde durulmuştur (UNESCO, 2022: 18–22). UNESCO'nun World Trends in Freedom of Expression and Media Development: Global Report 2021/2022 raporu, ülkeleri tek tek incelemek yerine bölgesel eğilimlere odaklanmaktadır. Rapor, Afrika, Arap Bölgesi, Asya-Pasifik, Latin Amerika ve Karayipler ile Avrupa ve Kuzey Amerika olmak üzere beş coğrafi kategori üzerinden yapılandırılmıştır. Bu çerçevede Türkiye, Almanya ve İskandinav ülkeleri Avrupa ve Kuzey Amerika bölgesi kapsamında değerlendirilmektedir. Raporda bu bölge için hem güçlü demokratik geleneklere dayalı kamu hizmeti yayıncılığı ve hukuki güvenceler vurgulanmakta, hem de artan siyasi baskılar, medya sahipliğinin yoğunlaşması, dijital platformların etkisi ve gazetecilerin güvenliği konusundaki zayıflıklar dile getirilmektedir. Türkiye, bu bölge içinde medya özgürlüğünde gerileyen ülkelerden biri olarak, özellikle siyasi baskılar, gazetecilerin tutuklanması ve çevrimiçi alanda devletin denetim mekanizmaları bağlamında öne çıkmaktadır. Buna karşılık Almanya, güçlü anayasal güvenceler ve kamu hizmeti yayıncılığı geleneğiyle daha olumlu bir örnek teşkil etmekle birlikte, güvenlik yasaları ve dijitalleşmeye bağlı yeni risklerle karşı karşıyadır. İskandinav ülkeleri ise yüksek toplumsal

güven, güçlü kamu hizmeti kurumları ve mesleki normların korunması sayesinde, bölgenin demokratik ve özgürlükçü medya sistemleri açısından en olumlu örnekleri arasında gösterilmektedir (UNESCO, 2022: 37–42, 115–118).

- c) **Monitoring Media Pluralism in the Digital Era: Application of the Media Pluralism Monitor in the European Member States and in Candidate Countries in 2023** başlıklı rapor, Avrupa Birliği üye devletleri ve aday ülkelerde medya çoğulculuğu ile bağımsızlığını değerlendiren en kapsamlı karşılaştırmalı çalışmalardan biridir. Çalışma, medya sistemlerini dört boyut üzerinden analiz etmektedir: Temel koruma (ifade özgürlüğü, bilgiye erişim, gazetecilerin güvenliği), pazar çoğulculuğu (sahiplik yoğunluğu, şeffaflık, ticari bağımsızlık), siyasi bağımsızlık (medya-siyaset ilişkileri, kamu yayıncılığının özerkliği) ve sosyal içerme (azınlıklar, kadınlar, yerel toplulukların temsili). Her ülke bu dört unsur bağlamında düşük, orta ve yüksek risk kategorileri üzerinden değerlendirilmiştir. Rapor bu yönüyle medya özgürlüğü ve çoğulculuğunu sadece hukuki teminatlarla değil; ekonomik, siyasi ve toplumsal yapılarla birlikte ele alan kapsamlı bir veri seti sunmaktadır (European University Institute, 2024a: 7–12). Bu çerçevede örnekleme oluşturan ülkeler raporda farklı risk profilleriyle konumlanmaktadır. Almanya, güçlü hukuki korumalar ve köklü kamu hizmeti yayıncılığı sayesinde genel olarak düşük risk kategorisinde yer almakla birlikte, medya pazarındaki yoğunlaşma ve dijital platformların artan etkisi nedeniyle orta risk göstergeleri de barındırmaktadır. İskandinav ülkeleri (Norveç, İsveç, Danimarka, Finlandiya), medya bağımsızlığı, şeffaf sahiplik yapıları ve güçlü kamu hizmeti yayıncılığı ile çoğulculukla düşük risk profiline sahiptir; ancak dijitalleşmeye bağlı pazar yoğunlaşması bu ülkelerde de yükselen bir tehdit olarak görülmektedir. Buna karşılık Türkiye, aday ülkeler arasında tüm boyutlarda yüksek risk kategorisinde değerlendirilmiş; özellikle siyasi bağımsızlık alanında hükümet yanlısı medya sahipliği, düzenleyici kurumların özerklik eksikliği ve gazetecilere yönelik baskılar temel sorunlar olarak tespit edilmiştir. Ayrıca azınlıkların temsili ve sosyal içerme göstergeleri bakımından da Türkiye'nin en zayıf performansa sahip ülkelerden biri olduğu raporda vurgulanmaktadır (European University Institute, 2024a: 115–122, 214–219, 334–340). Türkiye için hazırlanan özel ülke raporu ise tüm göstergelerde ciddi kırılmalıklar tespit etmektedir. Temel koruma alanında gazetecilerin güvenliği, bilgiye erişim ve düzenleyici otoritelerin bağımsızlığı konularında yüksek risk (yaklaşık %75) ölçülmektedir. Siyasal bağımsızlık alanında risk %89 ile en yüksek seviyededir; bu durum özellikle medya sahipliğinin hükümet yanlısı odaklarda toplanması, kamu yayıncılığının

siyasal etkilerden arındırılmaması ve düzenleyici kurumların özerklik eksikliğine bağlanmaktadır. Pazar çoğulculuğu ve sosyal kapsayıcılık göstergeleri de yüksek risk kategorisindedir; medya sahipliğinin yoğunlaşması, devlet destekli reklamların dağıtımı ve azınlık grupların temsili konusundaki eksiklikler, Türkiye’de medya çoğulculuğunu ciddi biçimde sınırlandırmaktadır (European University Institute, 2024b: 5–12). Bu bulgular, Türkiye’nin AB üye devletleriyle karşılaştırıldığında yüksek risk profiline sahip olduğunu ve medya bağımsızlığı krizinin yapısal bir nitelikte olduğunu ortaya koymaktadır.

- ç) Freedom in the World 2025 raporu, dünya genelinde 195 ülke ve 15 bölgenin siyasi haklar (political rights) ve sivil özgürlükler (civil liberties) bakımından durumunu değerlendiren en kapsamlı yıllık çalışmalardan biridir. Freedom House, her ülkeyi bu iki ana boyutta 1 (en özgür) ile 7 (en az özgür) arasında puanlayarak toplam 100 üzerinden bir “özgürlük skoru” hesaplamaktadır. Bu skor, ülkelerin “özgür” (free), “kısmen özgür” (partly free) veya “özgür değil” (not free) kategorilerinde sınıflandırılmasını sağlamaktadır. Rapor sadece siyasi haklar ve ifade özgürlüğüyle sınırlı kalmayıp, hukukun üstünlüğü, medya özgürlüğü, sivil toplumun işleyişi, seçim süreçleri ve bireysel haklar gibi geniş bir çerçeveyi kapsamaktadır. 2025 raporu, küresel düzeyde demokratik gerileme eğilimlerinin sürdüğünü, özellikle otoriterleşen rejimlerde ifade özgürlüğü ve medya bağımsızlığına yönelik baskıların arttığını ortaya koymaktadır (Freedom House, 2025: 1–6). Rapor kapsamında, Almanya yüksek özgürlük skoruyla “özgür” kategorisinde yer almakta; güçlü demokratik kurumlar, bağımsız medya ve işleyen bir hukuk devleti çerçevesiyle değerlendirilmektedir. İskandinav ülkeleri (Norveç, İsveç, Finlandiya ve Danimarka) ise hem siyasi haklar hem de sivil özgürlükler açısından en üst düzeyde puanlanmış, küresel ölçekte en özgür ülkeler arasında gösterilmiştir. Buna karşılık Türkiye, “özgür değil” kategorisinde sınıflandırılmıştır. Raporla, Türkiye’de medya bağımsızlığının ağır biçimde sınırlandırılması, muhalefet üzerindeki baskılar, yargı bağımsızlığının zayıflaması ve sivil toplumun kısıtlanması temel sorun alanları olarak öne çıkarılmaktadır. Böylece üç örneklem birimi, raporda özgürlük ve medya bağımsızlığı bağlamında birbirinden oldukça farklı konumlarda yer almakta; bu farklılık, karşılaştırmalı analiz için somut bir veri zemini sunmaktadır (Freedom House, 2025: 14–17, 29–31, 112–115).
- d) Reporters Without Borders (RSF) tarafından yayımlanan 2025 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi, küresel ölçekte basın özgürlüğünün giderek daha kırılgan hâle geldiğini ortaya koymaktadır. Raporla, özellikle medyanın

ekonomik bağımsızlığını yitirmesinin günümüzdeki en sinsi ve yaygın tehdit olduğu vurgulanmaktadır. RSF Yayın Direktörü Anne Bocandé, “Medyanın finansal bağımsızlığı korunmadıkça, özgür bir basın da olamaz” sözleriyle ekonomik baskıların demokratik denetim işlevini aşındırdığını belirtmektedir (RSF, 2025c). Bu küresel bağlamda, RSF’nin 2025 verileri Türkiye’nin basın özgürlüğü açısından 180 ülke arasında 159. sırada yer aldığını ve “çok ciddi” kategoride bulunduğunu göstermektedir. Buna karşılık Almanya 11. sırada konumlanarak yüksek özgürlük düzeyini korurken, İskandinav ülkeleri (Norveç 1., İsveç 4., Finlandiya 5., Danimarka 6. sırada) dünya sıralamasında ilk 10’da yer almış ve basın özgürlüğünde örnek teşkil eden bölgeler olarak öne çıkmıştır (RSF, 2025a). Bu tablo, ekonomik baskıların küresel düzeyde etkili olmakla birlikte, demokratik kurumları güçlü ülkelerde basın özgürlüğünün halen yüksek düzeyde korunduğunu; Türkiye’de ise yapısal baskılar nedeniyle derin bir krizin yaşandığını ortaya koymaktadır.

- e) Reuters Institute Digital News Report 2025, küresel çapta dijital haber tüketimini inceleyen en kapsamlı yıllık çalışmalardan biridir. Oxford Üniversitesi Reuters Gazetecilik Araştırmaları Enstitüsü tarafından 2012’den bu yana yayımlanan bu rapor, medya ortamındaki dönüşümleri karşılaştırmalı olarak izleme açısından akademide ve politika yapım süreçlerinde temel bir referans niteliği taşımaktadır. 2025 edisyonu, 47 ülkede yaklaşık 100.000 kişiyle yapılan anket verilerine dayanmaktadır ve haber tüketim pratiklerini, sosyal medyanın yükselen rolünü, habere güven düzeylerini, çevrimiçi ödeme modellerini ve haberin ekonomik sürdürülebilirliğini analiz etmektedir. Bu yönüyle rapor, dijitalleşme çağında gazeteciliğin karşı karşıya olduğu *haber güvenilirliği ve siyasi kutuplaşma gibi* en kritik sorulara yanıt aramaktadır (Reuters Institute, 2025: 5–8). Rapora göre Almanya’da televizyon ve çevrimiçi haber tüketimi halen güçlüdür; ancak genç kuşakların haber erişiminde sosyal medya ön plana çıkmaktadır. Katılımcıların yaklaşık yarısı haberleri “çoğunlukla güvenilir” bulunduğunu ifade etmiştir. Bu oran, küresel ortalamanın üzerinde seyretmekte ve Alman medyasının kurumsallaşmış yapısının güvenilirlik algısını koruduğunu göstermektedir (Reuters Institute, 2025: 88–89). İskandinav ülkeleri (Norveç, İsveç, Finlandiya, Danimarka) hem haber güveninde hem de dijital habere ödeme eğiliminde dünya ortalamasının belirgin biçimde üzerindedir. Norveç, haber güveninde en yüksek oranı yakalamış; Danimarka ve İsveç’te katılımcıların yaklaşık %60’ı haberleri güvenilir bulmuştur. Ayrıca İskandinav ülkeleri, dijital habere ödeme yapma oranlarının da en yüksek olduğu bölgeler arasında yer almakta; bu

durum, medya sistemlerinin demokratik işlevselliğini güçlendiren ekonomik sürdürülebilirlikle ilişkilendirilmektedir (Reuters Institute, 2025: 94–98). Türkiye ise, raporda haber güveni açısından en düşük oranlara sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Katılımcıların yaklaşık %30'u haberleri çoğunlukla güvenilir bulduğunu belirtmiştir. Ayrıca siyasi kutuplaşma, haber kaynaklarının seçimini güçlü biçimde etkilemekte; sosyal medya özellikle gençler için birincil haber kaynağı hâline gelmektedir. Bu tablo, Türkiye’de medya bağımsızlığı sorunlarının dijital alana da yansıdığını ve haber güveni açısından ciddi bir kırılmalı yarattığını göstermektedir (Reuters Institute, 2025: 102–104).

Tablo.1: Türkiye, Almanya ve İskandinav Ülkeleri Medya Rejimlerinin Karşılaştırmalı Analizi

Parametre	Türkiye	Almanya	İskandinav Ülkeleri	Kaynak
Medya özgürlüğü	159. sırada, “çok ciddi durum” (RSF, 2025); <i>Not Free</i> kategorisi (Freedom House, 2025)	11. sırada, yüksek özgürlük (RSF, 2025); <i>Free</i> kategorisi (Freedom House, 2025)	Norveç (1.), İsveç (4.), Finlandiya (5.), Danimarka (6.), İzlanda (17.) – en üst sıralar (RSF, 2025); tamamı <i>Free</i> kategorisinde (Freedom House, 2025)	RSF (2025a, 2025b); Freedom House (2025)
Medya çoğulculuğu	Yüksek risk: siyasi kontrol, sahiplik yoğunlaşması, dijital bağımsız medya üzerinde baskı (MPM 2024, Türkiye raporu)	Orta risk: medya yoğunlaşması sınırlı, kamu hizmeti yayıncılığı güçlü (MPM 2024, Almanya)	Çok düşük risk: kamu hizmeti yayıncılığı ve şeffaf sahiplik yapıları sayesinde güçlü çoğulculuk (MPM 2024, İskandinav ülkeleri)	MPM (2024a, 2024b)
Demokrati k işlevler	MDM raporunda yok; literatürde zayıf demokratik işlev, siyasi paralellik yüksek (Akser ve Baybars, 2024)	Güçlü demokratik işlevler, kurumsallaşmış kamu yayıncılığı, profesyonel gazetecilik normları (MDM 2021, Almanya)	Çok güçlü demokratik işlevler, yüksek gazetecilik profesyonelliği, kamu hizmeti medyası toplum merkezli (MDM 2021, İskandinav ülkeleri)	MDM (2021)
Dijital haber güveni ve tüketim	Haber güveni yaklaşık %30; sosyal medya en yaygın kaynak; siyasi kutuplaşma belirleyici (Reuters, 2025: 102–104)	Haber güveni %50 civarında; kurumsal medya hâlâ güçlü; gençlerde sosyal medya öncelikli (Reuters, 2025: 88–89)	Norveç %70’e yakın güven, Danimarka ve İsveç %60 civarı; yüksek ödeme eğilimi; dijital haber için en güçlü pazar (Reuters, 2025: 94–98)	Reuters Institute (2025)

Hukuki ve yapısal çerçeve	Kısıtlayıcı yasalar, bilgiye erişimde zayıf çerçeve, medya bağımsızlığı düşük (UNESCO 2022; MPM 2024 TR)	Güçlü anayasal güvenceler (Grundgesetz), bağımsız yargı, federal düzenleme sistemi (UNESCO 2022)	Güçlü kamu hizmeti yayıncılığı, şeffaf düzenleme, yüksek toplumsal güven (UNESCO 2022)	UNESCO (2022); MPM (2024)
----------------------------------	--	--	--	---------------------------

Tablo 1’de sunulan veriler, Türkiye, Almanya ve İskandinav ülkelerinin medya rejimlerinin yapısal farklılıklarını açık biçimde ortaya koymaktadır. Altı farklı uluslararası rapora dayanan bulgular, Türkiye’nin medya özgürlüğünde hem RSF hem de Freedom House tarafından en düşük kategorilerde konumlandırıldığını ve medya çoğulculuğu açısından yüksek risk taşıdığını göstermektedir. Buna karşılık Almanya, güçlü anayasal güvenceler, federal düzeyde çeşitlilik sağlayan düzenlemeler ve köklü kamu yayıncılığı modeli sayesinde daha dengeli bir yapı sergilemekte; ancak dijitalleşme ve ekonomik baskılar nedeniyle kırılganlıklar da barındırmaktadır. İskandinav ülkeleri ise medya özgürlüğünde, çoğulculukta ve dijital habere güven göstergelerinde en yüksek performansı sunarak demokratik-korporatist modelin günümüzde en güçlü temsilini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla tablo, Hallin ve Mancini’nin (2004) kuramsal tipolojisini güncel verilerle yeniden doğrularken, aynı zamanda Türkiye’nin “kutuplaşmış-çoğulcu” modeldeki konumunu, Almanya’nın demokratik-korporatist çerçeve içinde hibrit bir dayanıklılık geliştirdiğini ve İskandinav ülkelerinin medya rejimlerinin ise normatif bir referans noktası işlevi gördüğünü göstermektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Türkiye, Almanya ve İskandinav ülkeleri (özellikle Danimarka, İsveç, Norveç Finlandiya) için altı güncel ve kurumsal kaynaktan derlenen bulguları karşılaştırmalı bir çerçevede birleştirerek üç temel sonuca işaret etmektedir: Birincisi, demokratik-korporatist geleneğin güçlü olduğu Almanya ve İskandinav ülkelerinde “temel güvenceler” ve gazetecilik mesleği boyutunda düşük risk ve kurumsal dayanıklılık öne çıkarken, pazar çoğulculuğu ve dijital platform hakimiyeti neredeyse tüm Avrupa’da olduğu gibi bu ülkelerde de artan bir baskı unsurudur (European University Institute, 2024a). Buna karşılık Türkiye, siyasal bağımsızlık ve toplumsal kapsayıcılık boyutlarında yüksek risk profiliyle ayrılmakta; düzenleyici-sahiplik bağlantıları ve platformlaşma süreci demokratik işlevleri zayıflatmaktadır (European University Institute, 2024b). İkincisi, küresel düzeyde ekonomik kırılganlık ve iş modeli krizi, medya özgürlüğü için başat tehditlerden biri hâline gelmiştir; bu, basın özgürlüğü

derecelendirmelerinde de yansımalarını bulmakta, İskandinav ülkelerinin endeksin zirvesindeki konumlarını korurken Türkiye'nin alt sıralarda yer almasına denk düşmektedir (RSF, 2025a; RSF, 2025b). Üçüncüsü, izleyici davranışlarında dijitalleşme ve sosyal platformlaşma etkisi, ülke örneklerinde farklı düzeylerde görülmektedir: Almanya'da çevrim-içi haber tüketimi ve ödeme isteği kademeli artarken güven hâlâ orta bantta; İsveç'te çevrim-içi haber için ödeme oranı en yüksek düzeyde; Türkiye'de ise genel güven çok düşük ve haber tüketiminde sosyal ağların rolü yüksektir (Reuters Institute, 2025). UNESCO'nun *World Trends in Freedom of Expression and Media Development* raporu da bu tabloyu “gazetecilik bir kamusal iyiliktir” ilkesiyle kavramsallaştırarak ekonomik sürdürülebilirlik, bağımsızlık ve güvenlik eksenlerinde politika müdahalelerinin gereğini vurgulamaktadır (UNESCO, 2022).

Bu bulgular ışığında Türkiye için öneriler, Almanya ve İskandinav modellerinin güçlü yönlerinden öğrenmeyi merkeze alan ve Türkiye'nin MPM, Freedom House, RSF ve Reuters göstergelerinde ortaya çıkan kırılma noktalarını doğrudan hedefleyen bir reform seti olarak şekillendirilebilir. Siyasal bağımsızlık ve düzenleyici özerklik alanında, düzenleyici kurulların atama-işleyiş kurallarında çoğulculuk, görev güvencesi ve şeffaf raporlama zorunluluğu güçlendirilmelidir. Medya sahipliği yoğunlaşmasının azaltılması ve sahiplik şeffaflığının yasal güvenceye alınması, Almanya ve İskandinav ülkelerinde görülen uygulamalar doğrultusunda Türkiye için acil bir ihtiyaçtır. Kamu hizmeti yayıncılığında ise bağımsızlık ve mali sürdürülebilirlik, partizan etkilerden arındırılmış yönetim kurulları ve şeffaf finansman mekanizmalarıyla güvence altına alınmalıdır. Gazetecilik mesleğinin profesyonel standartlarının yeniden tesis edilmesi, basın etiği ve özdenetim mekanizmalarının güçlendirilmesi de demokratik işlevlerin canlanması açısından kritik önemdedir. Ayrıca, dijitalleşme ve ekonomik kırılma süreçlerinin yarattığı baskıları hafifletmek için, bağımsız dijital platformlara destek verilmesi ve habere erişim için sürdürülebilir iş modellerinin teşvik edilmesi gerekmektedir.

Hardy'nin de vurguladığı gibi, “... bu şekilde şekillenmiş bir dünyayla yetinmek zorunda değiliz ve yetinmemeliyiz. Bunun yerine, demokrasinin medyayla kesişmesi için etkili yollar bulmalıyız” (2008: 240). Sonuç olarak, Türkiye'nin medya rejiminin demokratik işlevlerini sürdürebilmesi sadece içsel dönüşüm iradesine değil, aynı zamanda Almanya ve İskandinav'da görülen kurumsal özerklik, şeffaflık ve kamusal sorumluluk ilkelerinin benimsenmesine bağlıdır. Bu bağlamda Türkiye'nin medya bağımsızlığı krizinden çıkışı, uluslararası raporların ortaya koyduğu kırılma noktaları gidermeyi ve demokratik-

korporatist modellerde somutlaşan güçlü kurumları kendi toplumsal ve siyasal koşullarına uyarlamayı gerektirmektedir.

KAYNAKÇA

Akduran Erol, Özgün ve Yunus Yiğit (2023), “Independence of Regulatory Authority: Türkiye’s Radio and Television Supreme Council”, *International Journal of Social Inquiry*, 16 (1): 111–129.

Akser, Murat ve Banu Baybars-Hawks (2012), “Media and Democracy in Turkey: Towards a Model of Neoliberal Media Autocracy”, *Middle East Journal of Culture and Communication*, 5: 302-321.

Akser, M. ve Banu Baybars (2022), “Repressed media and illiberal politics in Turkey: the persistence of fear”, *Southeast European and Black Sea Studies*, 23 (1): 159–177.

Akser, M. ve Banu Baybars (2024), “Media systems and media capture in Turkey: A case study”, *Media and Communication*, 12, Article 7733.

Ala-Fossi, Marko, Janne Grönvall, Kari Karppinen ve Hannu Nieminen (2021), “Finland: Sustaining professional norms with fewer journalists and declining resources”, Trappel, Josef ve Tales Tomaz (Der.), *The Media for Democracy Monitor 2021: How Leading News Media Survive Digital Transformation (Vol. 1)* (Gothenburg: Nordicom): 131–196.

Andersson, Thomas (2023), “Nordic Media Systems”, Papathanassopoulos, Stylianos ve Andrea Miconi (Der.), *The Media Systems in Europe: Springer Studies in Media and Political Communication* (Cham: Springer): 99-131.

Avrupa Konseyi (t.y.), “Legal framework to ensure independence of the media and safeguard media pluralism”, <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/legal-framework-to-ensure-independence-of-the-media-and-safeguard-media-pluralism> (27.08.2025).

Curran, James ve Jean Seaton (2025), *Power Without Responsibility* (9. Baskı) (Oxon: Routledge).

European University Institute (2024a), *Monitoring media pluralism in the digital era – Application of the Media Pluralism Monitor in the European Member States and in candidate countries in 2023 – Centre for Media Pluralism and Media Freedom, European University Institute*, <https://data.europa.eu/doi/10.2870/193899> (24.11.2025).

European University Institute (2024b), *Monitoring media pluralism in the digital era – Application of the Media Pluralism Monitor in the European Member*

States and candidate countries in 2023 – Country report – Turkey, European University Institute, <https://data.europa.eu/doi/10.2870/664316> (24.11.2025).

Freedom House (2025), “Freedom in the World 2025”, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world#Data> (24.11.2025).

Fuchs, Christian (2025), “A new framework for the analysis of media systems and media organisations”, *Communication and the Public*, 10 (2): 125-142.

Grotz, Florian ve Wolfgang Schroeder (2023), “The Media and the Media System”. *The Political System of Germany. New Perspectives in German Political Studies* (Cham: Palgrave Macmillan): 277-303.

Hallin, Daniel C. ve Paolo Mancini (2004), *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics* (Cambridge: Cambridge University Press).

Hardy, Jonathan (2008), *Western Media Systems* (London: Routledge).

Jakobsson, Peter, Johan Lindell ve Fredrik Stiernstedt (Der.) (2024), *The Future of the Nordic Media Model: A Digital Media Welfare State?* (Gothenburg: Nordicom).

Karppinen, Kari ve Hallvard Moe (2016), “What We Talk About When Talk About “Media Independence.” *Javnost - The Public*, 23 (2): 105–119.

Kaya, Raşit ve Barış Çakmur (2010), *Politics and the Mass Media in Turkey. Turkish Studies*, 11 (4), 521–537.

Körner, Maike (2024), “Country report Germany: The media system as a brake on journalistic innovation development”. Meier, Klaus, Jose A. García-Avilés, Andy Kaltenbrunner, Colin Porlezza, Vinzenz Wyss, Renée Lugschitz ve Korbinian Klinghardt (Der.), *Innovations in Journalism: Comparative Research in Five European Countries* (Oxon: Routledge).

Löblich, Maria ve Niklas Venema (2022), Press “Taboos” and Media Policy: West German Trade Unions and the Urge to Gain Media Attention During the Era of Press Concentration. *International Journal of Communication*, 16: 4543–4562.

Nieminen, Hannu (2016), *Media and Democracy from a European Perspective. Oxford Research Encyclopedia of Communication.* <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.66> (24.11.2025).

Nord, Lars ve Torbjörn von Krogh (2021), “Sweden: Continuity and change in a more fragmented media landscape”. Trappel, Josef ve Tales Tomaz (Der.), *The*

Media for Democracy Monitor 2021: How Leading News Media Survive Digital Transformation (Vol. 1) (Nordicom: University of Gothenburg): 335–380.

Ogbebor, Binakuromo (2020), “Media Policy, Democracy and Theories of the Press”. *British Media Coverage of the Press Reform Debate* (Cham: Palgrave Macmillan): 53-75.

Reporters Without Borders (RSF) (2025a), *World Press Freedom Index 2025*. RSF, <https://rsf.org/en/index> (27.08.2025).

Reporters Without Borders (2025b), “Germany”, <https://rsf.org/en/country/germany> (27.08.2025).

Reporters Without Borders (2025c), “RSF World Press Freedom Index 2025: Economic fragility a leading threat to press freedom”, https://rsf.org/en/rsf-world-press-freedom-index-2025-economic-fragility-leading-threat-press-freedom?year=2025&data_type=general (27.08.2025).

Reuters Institute for the Study of Journalism. (2025), “Digital News Report 2025”, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2025> (27.08.2025).

Schröder, Kim Christian, Mark Blach-Ørsten ve Mads Kæmsgaard Eberholst (2024), “Nordic media welfare states from a comparative perspective: Unpacking audience fragmentation and polarisation.”, Jakobsson, Peter, Johan Lindell ve Fredrik Stiernstedt (Der.), *The future of the Nordic media model: A digital media welfare state?* (Gothenburg: Nordicom): 25–52.

Scott, Martin, Mel Bunce, Mary Myers ve Maria Carmen Fernandez (2023), “Whose media freedom is being defended? Norm contestation in international media freedom campaigns”, *Journal of Communication*, 73 (2): 87–100.

Sehl, Annika (2024), “Funding of Public Service Media in Germany”. *The Political Quarterly*, 95: 78-85.

Somer, Murat (2010), “Media Values and Democratization: What Unites and What Divides Religious-Conservative and Pro-Secular Elites?”, *Turkish Studies*, 11 (4): 555–577.

Sümer, Burcu ve Oğuzhan Taş (2020), “The Regulation of Television Content in Turkey: From State Monopoly to Commercial Broadcasting and Beyond”. Yeşim Kaptan, Ece Algan (Der.) *Television in Turkey* (Cham: Palgrave Macmillan): 27-46.

Tambini, Damian (2021), “A theory of media freedom”, *Journal of Media Law*, 13 (2): 135–152.

Trappel, Josef ve Tales Tomaz (Der.). (2021), *The Media for Democracy Monitor 2021: How Leading News Media Survive Digital Transformation* (Nordicom: University of Gothenburg).

Tomaz, Tales ve Josef Trappel (2022), “Democracy at stake: On the need of news media monitoring”. Josef Trappel ve Tales Tomaz (Der.), *Success and failure in news media performance: Comparative analysis in the Media for Democracy Monitor 2021* (Nordicom: University of Gothenburg).

Turkan, Işıl (2012), “Democratisation and New Media Dilemmas: a Case Study of Press Freedom in Turkey”, *Irish Studies in International Affairs*, 23: 23–35.

UNESCO (2018), *World Trends in Freedom of Expression and Media Development: Global Report 2017/2018* (Paris: UNESCO).

UNESCO (2022), *World Trends in Freedom of Expression and Media Development: Global Report 2021/2022* (Paris: UNESCO).

Williams, Bruce A. ve Michael X. Delli Carpini (2011), *After Broadcast News: Media Regimes, Democracy, and the New Information Environment* (Cambridge: Cambridge University Press).

Yanardağoğlu, Eylem (2022), “Turkish Presidential System and Media Freedom”, <https://daktulo1984.com/d84intelligence/turkish-presidential-system-and-media-freedom/> (27.08.2025).

Yeşil, Bilge (2016), *Media in New Turkey: The Origins of an Authoritarian Neoliberal State* (University of Illinois Press).